

УДК 343.974

Калиновський Олександр Валерійович —
заступник начальника відділу організації нау-
ково-дослідної роботи Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних наук,

Ремський Віктор Васильович —
заступник начальника УБОЗ ГУ МВС Укра-
їни в м. Києві

Етнічна організована злочинність: історія та сучасність

У статті проведений аналіз становлення й розвитку етнічної організованої злочинності, розкрито поняття та характерні особливості етнічної злочинності, а також запропоновані заходи щодо її запобігання.

Ключові слова: етнічна організована злочинність, запобігання етнічній злочинності, транснаціональна злочинність.

Організована злочинність, яка є вищою формою розвитку злочинності, сьогодні має яскраво виражений транснаціональний характер. Вона є одним з найбільш негативних соціальних явищ сучасності для людства і держав різних країн світу.

Організована злочинність фактично виникла в США, її становлення відбувалося декількома етапами. Спочатку (наприкінці 90-х рр. XIX ст.) термін “організована злочинність” був застосований до груп (об’єднань) злочинців, що займалися отриманням нелегального прибутку від організації гральних закладів, проституції, а після введення “сухого закону” — виготовлення та продажу алкогольних напоїв, наркотиків, підроблених грошей. Після Другої світової війни організовану злочинність в США переважно пов’язували з добре структурованими злочинними об’єднаннями, спочатку з етнічними емігрантськими, потім у 50-60-х рр. — з “сімейно-мафіюзними”, які брали під контроль бізнес на певній території, окремих підприємствах, установах дозволя [1, с. 296].

З етнічною організованою злочинністю вперше зіштовхнулися в США, коли в XX ст. туди емігрувала велика кількість італійців. Італійська мафія “cosa nostra” в США змогла витиснути місцеві злочинні

угруповання і, набравши сили, встановила контроль над незаконним бізнесом по всій країні і навіть почала впливати на органи державної влади.

Отже, інтенсивні та потенційно дієздатні міграційні процеси відчутно позначаються на соціальній інфраструктурі, культурній та національній сферах, політичному й економічному житті. Процеси, що зумовлюються нелегальною міграцією, міжнародною злочинністю та наркобізнесом, приносять із собою, як правило, соціальну напруженість і суспільну дисгармонію. Виходячи з цього, міжнародне співтовариство дозволяє національним урядам забороняти надання притулку в своїх державах злочинцям, підсудним, терористам [1, с. 71]. Міжнародна міграція охоплює представників різних етносів, між якими здійснюється активне або пасивне переселення, тобто обмін людськими чи матеріальними ресурсами [2, с. 59].

До 1940-х років жоден із знаних науковців, які досліджували організовану злочинність, не висловлювався про те, що таємно представники із середовища італійських, єврейських чи інших етнічних груп контролювали злочинність у США [3, с. 7].

Фактично наприкінці 70-х–на початку 80-х років XX ст. у світі набула розвитку концепція нетрадиційної організованої злочинності, яка перенесла модель мафії “*cosa nostra*” (її організацію) на інші етнічні організовані злочинні організації: азіатські, латиноамериканські, російські та ін.

Нині серйозну національну проблему в США становить організована злочинність афро-американців та іммігрантів із країн Латинської Америки, зокрема, пуерторіканців.

Порівняно з іншими злочинними формуваннями, етнічна організована злочинність має більш споріднену форму, оскільки незаконне матеріальне збагачення підкріплюється традиційною ієрархією етнічної діаспори. Ця обставина підвищує життєздатність такої кримінальної структури, забезпечує стійкість в умовах жорсткої конкуренції з іншими злочинними організаціями.

Етнічна організована злочинність усе більше залучає до своєї діяльності осіб із власного соціального чи етнічного оточення, які проживають на території різних країн світу. Більше того, деякі члени ОЗГ намагаються отримати політичний притулок, щоб на законних підставах отримати право перебування не тільки в країнах ЄС, але і в Україні.

Тенденція “діаспоризації” суспільства, що намітилися останнім часом, містить у собі криміногенний потенціал, оскільки етнічні діаспори є соціальною базою етнічної організованої злочинності [4, с. 13].

Слід підкреслити, що етнічна ідентичність – це спорідненість людини і народу (етносу), яка характеризується спільним актом визнання. Іншими словами, щоб бути членом етнічної групи, недостатньо

усвідомлення людиною своєї приналежності до неї, а потрібне визнання індивіда групою (діаспорою).

Етнічність, як соціальна категорія, носить об'єднуючий характер, пов'язана з відчуттям приналежності до певної соціальної групи, з її допомогою людина ототожнює себе з тією групою, до якої вона, на її думку, належить. Проводячи аналогію, ми можемо говорити про етнічну ознаку в структурі організованої злочинності тільки в разі об'єднання трьох і більше осіб для досягнення загальних злочинних цілей. Таким чином, стосовно права, а саме, з кримінально-правової точки зору, можна стверджувати, що етнічна злочинність, будучи підвидом сучасної організованої злочинності, має місце тільки в співучасті [5].

Групи, що займаються злочинною діяльністю, не можна з абсолютною впевненістю назвати етнічними в буквальному розумінні цього слова. До складу таких груп нерідко входять особи інших народностей, яких не об'єднує спільність території. В таких випадках можна говорити про іншомовні злочинні групи або вважати термін "етнічна група" умовним і брати його в лапки [6, с. 171].

Головними факторами, за допомогою яких можна визначити рівень небезпеки, яку становить етнічна організована злочинність, є її закрита форма і, як наслідок, неможливість проникнення до її складу сторонніх осіб (наприклад, правоохоронців під прикриттям), інтернаціоналізація, позиція, яку займає ОЗГ на нелегальному та законному ринках, рівень проникнення у легальну економіку через готельний, ресторанний, торговельний сектори.

Однією із перешкод у боротьбі з етнічною організованою злочинністю є те, що більшість таких злочинних груп, тільки з'явившись у певному регіоні нашої держави, відразу намагається встановити взаємозв'язки із місцевими представниками організованої злочинності, державними і правоохоронними органами. Це пояснюється тим, що вони прагнуть заздалегідь забезпечити себе від адміністративної чи кримінальної відповідальності.

Так, особливу увагу МВС України приділяє виявленню та документуванню циганських організованих злочинних угруповань, які займаються збутом наркотичних засобів (героїн, опій). Їх незаконна діяльність пояснюється етнопсихологічними особливостями розвитку циган, які психологічно не сприймають збут наркотиків як тяжкий злочин. Для циган – це ризикований, однак один зі звичних способів заробітку.

Цигани цим незаконним бізнесом не обмежуються, вони активно займаються шахрайством, крадіжками і проявляють інтерес до заборонених видів комерційної діяльності. Оперативна розробка даних етнічних ОЗГ, що займаються наркозлочинністю, супроводжується застосуванням різних оперативно-розшукових заходів, направлених на встано-

влення всіх обставин, що підлягають доказуванню по справі. Встановлення всіх членів ОЗГ, визначення ролі кожного з учасників ОЗГ, каналів поставки та збуту наркотичних засобів, розподіл коштів, одержаних злочинним шляхом.

У більшості циганських ОЗГ існує єдність і монолітність їх членів, яка не дає можливості використати протиріччя між різними членами ОЗГ, що, в свою чергу, може полегшити роботу правоохоронним органам у документуванні ОЗГ. Однак, якщо між членами існують протиріччя, їх необхідно встановити і використати оперативними співробітниками, для з'ясування детальних обставин злочинної діяльності ОЗГ, а саме: встановлення кур'єра, що здійснював поставку наркотиків, джерела надходження наркотичних речовин (встановлення транснаціонального характеру діяльності ОЗГ).

Одним із характерних способів передачі наркотичних речовин від кур'єра постачальнику є їх передача на ходу із автомобіля в автомобіль. Так, в обумовлений час і місце обидва автомобілі на середній швидкості (40–50 км/г) рівняються один з одним, із переднього або заднього відкритого вікна одного з автомобілів викидається пакет у відкрите вікно іншого автомобіля. Вони відразу роз'їжджаються в різні боки. Враховуючи те, що циганські ОЗГ надають перевагу автомобілям марки БМВ, які за технічними характеристиками є швидкісними, то оперативним підрозділам вкрай важко вчасно зреагувати і затримати обидва автомобілі.

А. Ф. Зелінський у своїй роботі відмічав, що неможливо не помітити підвищену кримінальну активність деяких національних груп, особливо мігрантів з Кавказу та Середньої Азії. В одному з репортажів із місць позбавлення волі, зокрема, відмічалось, що із 700 “злочинців у законі” росіян та інших слов'ян було лише 180, решта – вихідці із Середньої Азії й кавказці – грузини, вірмени, азербайджанці [7, с. 60].

Сьогодні можна стверджувати про формування інституту “злочинців у законі”, який в колишньому СРСР налічував близько 1 тис. осіб. Відповідно до даних спеціальної картотеки, що розроблена в МВС Грузії, на 2003 р. у республіці було офіційно зареєстровано 349 так званих “злочинців у законі”. Серед них за національною ознакою: грузин – 315; росіян – 2; вірмен – 20; азербайджанців – 3; євреїв – 1; курдів – 9; греків – 9 [8, с. 64].

Одним із напрямків боротьби з етнічною організованою злочинністю є оперативна робота, направлена на запобігання діяльності так званих “злочинців у законі”.

Слід відмітити, що в Україні простежується активізація діяльності “злочинців у законі”, а саме вихідців із Грузії. Це пояснюється тим, що в Грузії та Російській Федерації були внесені зміни до законодавства щодо посилення кримінальної відповідальності лідерів злочинних

угруповань, зокрема в Грузії належність до “злочинців у законі” є кримінально караним діянням.

Так, за офіційною інформацією Управління карного розшуку м. Москви, в 2009 р. їхніми оперативними працівниками затримано і притягнуто до кримінальної відповідальності 21 “злочинців у законі” (2008 р. – 14).

За результатами комплексної роботи підрозділів ГУБОЗ МВС України з правоохоронними органами іноземних держав, передусім Російської Федерації, в 2009 р. оперативним працівником вдалося припинити діяльність 18 “злочинців у законі” з числа вихідців із кавказького регіону, які намагалися долучитися до перерозподілу сфер впливу в нашій країні.

Характеризуючи сучасний стан протидії етнічній організованій злочинності, можемо зробити висновок, що оперативні підрозділи ГУБОЗ МВС України активно проводять оперативно-профілактичні заходи щодо недопущення долучення “злочинців у законі” до перерозподілу сфер впливу в Україні. Так, яскравим прикладом є затримання 26 квітня 2010 р. працівниками ГУБОЗ МВС України “патріарха злочинного світу” Аслана Усоєва на прізвище “Дід Хасан”, який намагався в’їхати в країну за підробленими документами. Внаслідок чого він був видворений за межі території України із заборобою в’їзду на територію держави терміном на 5 років.

За оперативними даними, “Дід Хасан” приїхав на територію України для проведення злочинської “сходки”, на якій мали розподілити ролі щодо впливу на криміногенну ситуацію в Україні.

Також у травні 2010 р. були затримані “злочинці в законі” Олег Мухатешин – “Муха” і Мераб Піпія – “Мераб Сухумський”, які видворенні за межі нашої держави із заборобою в’їзду на територію України терміном на 5 років.

В Україну О. Мухатешин прибув для організації “злочинської сходки” з метою перерозподілу сфер впливу в кримінальному середовищі та встановлення контролю над етнічними злочинними групами, які спеціалізуються на викраденні елітних автомобілів. Метою прибуття М. Піпії було налагодження кримінальних і корупційних зв’язків, поширення на території України діяльності підконтрольних йому злочинних груп і перерозподіл сфер впливу в злочинному середовищі. Окрім цього, він мав намір усунути інших “злочинців у законі”, які мають інтереси в нашій державі, що могло б призвести до неминучих конфліктів і вчинення тяжких злочинів.

Загалом на засіданні колегії МВС України з підбиття підсумків оперативно-службової діяльності органів і підрозділів внутрішніх справ України в першому півріччі 2010 р., яка відбулася 13 липня 2010 р., відзначено, що є окремі позитивні результати з протидії організованій злочинності. Збільшилася кількість направлених до суду кримінальних

справ стосовно організованих злочинних угруповань, у т. ч. з міжнародними зв'язками, сформованих на етнічній основі, економічної спрямованості [9].

Проти дія етнічній організованій злочинності, запобігання її проявам потребує від законодавців нашої держави внесення змін до норм Кримінального кодексу України, передбачивши кримінальну відповідальність за приналежність до “злочодів у законі”.

Етнічна злочинність характеризується високим рівнем латентності, особливо та, що пов'язана з організованою злочинністю і “злочодами в законі”, що фактично не дає нам змоги оцінити реальні масштаби їх злочинної діяльності на території України. Підтвердженням цього є слова заступника начальника ГУБОЗ МВС України В. Міщенкова про те, що задокументувати “злочодів в законі” доволі складно, а для його затримання необхідно провести низку оперативних заходів [10, с. 10].

Дослідження молодіжної злочинності в 1998 р. в Австралії зафіксували, що якщо навіть певні етнічні або культурні групи характеризуються більш високим рівнем криміналізації, це не є аргументом того, що етнічна або культурна приналежність є причиною злочинності. Високий рівень криміналізації можна пояснити іншими факторами, зокрема такими, як: неналежні соціальні умови, недостатній контроль з боку батьків, самоусунення працівників соціальних інститутів (шкіл, коледжів, університетів) у вихованні людини, вираження ранньої девіантної поведінки у дитини (вживання алкоголю чи наркотиків), які можна співвіднести з етнічною або культурною приналежністю.

Отже, етнічна організована злочинність – це різновид злочинності, що вчиняється особами, які об'єднані за національною ознакою, етнічною спільністю, і має матеріальну, інформаційну основу, а також механізм захисту від соціального контролю. Етнічна спільність формується на основі спорідненості, тому етнічна ідентичність розглядається як жорстко фіксована і ригідна характеристика, яку індивід отримує при народженні, що додатково підтверджує психологічну, духовну реальність етнічного зв'язку. Етнічна злочинність формується шляхом залучення до своєї протиправної діяльності осіб із власного соціального чи етнічного оточення, які проживають на території різних країн світу.

Слід констатувати, що вкрай важко розкрити злочини, що вчиняються етнічними ОЗГ на території України. Це пояснюється тим, що члени етнічних організованих груп і злочинних організацій після вчинення злочину (злочинів) виїжджають за межі України, що ускладнює роботу правоохоронних органів і вимагає вжиття активних заходів міжнародної правової допомоги для їх документування й притягнення до кримінальної відповідальності.

До того ж, існують фактори, які унеможливають (обмежують) роботу правоохоронних органів щодо протидії етнічним ОЗГ:

1. Неможливість введення інформаторів (агентів) до складу етнічних організованих груп і злочинних організацій, оскільки в більшості випадків вони формуються членами одного етносу.

2. Незнання працівниками правоохоронних органів мови тієї чи іншої етнічної організованої групи чи злочинної організації.

3. Мобільність етнічних організованих груп та злочинних організацій, яка характеризується швидким залишенням місця вчинення злочину та країни, де цей злочин був учинений.

4. Латентністю злочинів, що вчиняються етнічними організованими групами та злочинними організаціями.

Вивчення особливостей структурної побудови і кримінальної спеціалізації злочинних груп, організованих за етнічною ознакою, свідчить, що їх побудова залежить від етнічної належності лідера, що свідчить про відмінність способів конспірації всередині таких злочинних формувань [6, с. 57].

У наказі Генеральної прокуратури Російської Федерації, Міністерства внутрішніх справ Російської Федерації від 29 грудня 2005 р. № 39/1070/1021/253/780/353/399 “Про єдиний облік злочинів” вказано, що етнічними злочинними угрупованнями вважаються групи, угруповання (організації), що являють собою специфічне кримінальне об’єднання, сформоване за національною (етнічною) ознакою, яке об’єднує в своєму складі осіб однієї або декількох споріднених національностей (етнічних утворень). Віднесення злочинного угруповання не визначається спорідненістю її національного складу, він може бути змішаним. Етнічну приналежність угруповання визначають особи, які займають у ній лідируюче положення [11].

Представники етнічних груп вчиняють різного роду злочини, передбачені кримінальним законодавством. Організовані злочинні формування створені за етнічною ознакою, мають спеціалізацію:

1. Циганські злочинні групи – шахрайство, крадіжки, незаконний обіг наркотичних засобів.

2. Таджикицькі злочинні групи – незаконний обіг наркотичних засобів.

3. Чеченські злочинні групи – незаконний обіг зброї, вимагання, незаконне виготовлення й збут підроблених грошей і цінних паперів.

4. Азербайджанські злочинні групи – незаконне підприємництво, незаконний гральний бізнес, вимагання.

5. Грузинські злочинні групи – вчинення злочинів проти власності (квартирні крадіжки, кишенькові крадіжки, викрадення елітного автотранспорту, викрадення майна з салонів автомобілів) [12, с. 31].

Запобігання злочинам, що вчиняються етнічними організованими групами та злочинними організаціями, передбачає вжиття наступних заходів:

1. Створення спеціалізованих профілактичних обліків осіб із числа представників етнічних груп з найбільшим рівнем злочинної активності, що спеціалізуються на вчиненні конкретних видів злочинів.

2. Посилення взаємодія з правоохоронними органами інших держав у протидії етнічній злочинності.

3. Організація обміну інформацією між підрозділами органів внутрішніх справ та установами кримінально-виконавчої системи про окремих представників (лідерів) етнічних організованих угруповань, що представляють оперативний інтерес і перебувають чи звільнилися з місць позбавлення волі.

4. Вивчення та оперативний контроль за особистими контактами засуджених представників етнічних груп з представниками етнічних общин для виявлення злочинних зв'язків.

5. Підготовка й введення до штату Департаменту технічного забезпечення МВС України перекладачів, які володіють мовою етнічних організованих груп та організованих злочинних організацій, для супроводження оперативно-розшукових заходів і проведення слідчих дій.

Список використаних джерел

1. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології : теорія і практика / А. П. Закалюк. — [у 3 кн.]. — К. : Видавничий Дім "Ін Юре", 2007. — 712 с.

2. Римаренко Ю. І. Міжнародне міграційне право : [підручник] : Університетський курс / Ю. І. Римаренко. — К. : КНТ, 2007. — 640 с.

3. Лаурин Софія. Организованная преступность в Соединенных Штатах Америки : проблемы и тенденции : 80-е годы XX века—начало 2000-х годов : дис. ... канд. истор. наук : спец. 07.00.03. / Софія Лаурин. — М., 2000. — 197 с.

4. Стрелковська Ю. О. Маргінальні групи в структурі організованої злочинності : кримінологічне дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08. / Ю. О. Стрелковська ; Одес. нац. юрид. акад. — Одеса, 2008. — 19 с.

5. Касьяненко М. Особенности возникновения преступности по признаку этнической идентичности [Електронний ресурс] / М. Касьяненко. — Режим доступу :

<http://www.moitezis.ru/blog/view/412/>.

6. Зюков А. М. Криминологическая характеристика преступлений, совершаемых представителями разных этнических групп : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08. / Андрей Михайлович Зюков. — Рязань, 2005. — 229 с.

7. Зелінський А. Ф. Кримінологія : [навч. посібник] / А. Ф. Зелінський. — Харків : "Рубікон", 2000. — 240 с.

8. Глonti Г. Профессиональная преступность в Грузии (воры в законе) : [монография] / Г. Глonti, Г. Лобжанидзе. — Тбилиси, 2004. — 132 с.

9. Про підсумки оперативно-службової діяльності органів і підрозділів внутрішніх справ України в першому півріччі 2010 року та заходи МВС щодо підвищення її ефективності на пріоритетних напрямках діяльності : Рішення колегії МВС України від 16 лип. 2010 р. / Відомчий документ.

10. Корчинський В. Запорука спокою і порядку в державі / В. Корчинський // Міліція України. — 2010. — № 05–06 (155–156). — С. 8–10.

11. Про єдиний облік злочинів : Наказ Генеральної прокуратури Російської Федерації, Міністерства внутрішніх справ Російської Федерації від 29 груд. 2005 р. № 39/1070/1021/253/780/353/399 / Відомчий документ.

12. Зюков А. М. Криминологическая характеристика преступной деятельности этнических групп во Владимирской области / А. М. Зюков // Проблемы правовой и криминологической культуры борьбы с преступностью. — М.: Рос. криминолог. ассоциация, 2002. — С. 31–34.

В статье проведен анализ становления и развития этнической организованной преступности, раскрыто понятие и характерные черты этнической преступности, а также предлагаются меры по ее предупреждению.

In the article is analyzed the becoming and the development of the ethnic organized crime, a concept and characteristic features of the ethnic criminality are investigated, and also the measures on its prevention are offered.

Стаття надійшла до редакції журналу 2 листопада 2010 року.